

עשרת השבטים, הכנענים – והאנגלו־סאקסים

מה מן האמת ההיסטורית יש בדעה, שהאנגלים הם צאצאיהם של עשרת השבטים?

א.

זה כמאה ושישים שנה, מיום שיצא ספרו של ריצ'ארד ברוטס (Brothers) בשם *Revealed Knowledge* (1794), שקיימים רבבות אלפי נוצרים בבריטניה הגדולה ובאמריקה. שמאמינים באמונה שלמה, שהאנגלו־סאקסים הם צאצאיהם של עשרת השבטים, שגלו ממלכות־שומרון על־ידי סרגון השני מלך־אשור בשנת 721 ונחשבו לאבודים בגויים, שהוגלו לתוכם.

יסודותיה של אמונה זו, שמחזקת בה כח שלמה ודי גדולה במספרה, הם: קודם כל יש להבדיל בין ישראל ובין יהודה. כל הברכות שבתורה ובנביאים מתייחסים לישראל ולא ליהודה, שהרי היהודים יצאו לגולה פעמיים והם נרדפים ולוקים בייסורים קשים עד היום. הרדיפות והייסורים באו עליהם כעונש על שלא הכירו בישו כגואל־העולם, והייסורים והרדיפות יפסקו אך כשבני־יהודה יתאחדו עם בני־ישראל וישוּבו ל"ארץ־ישראל הגדולה" ושם יכירו בישו המשיח.

ואולם ישראל, כלומר, עשרת השבטים וביחוד שבט־אפרים, הם האנגלו־סאקסים: הבריטים והאמריקנים. בהם נתקיימו כל הברכות וההבטחות של הנביאים. בהם נתקיימה ההבטחה: "וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ" ¹ — ומי מושל "מים עד ים" ו"מנהר" (תימוזה) עד אפסי־ארץ" אם לא מלך־בריטאניה־הגדולה? — עליהם נאמר: "באיי־הים [כפדון] שם אלהי־ישראל" ² — "איי־הים" הם, ודאי, האיים הבריטיים. ועל מי יכול להאמר: "וזרעו יהיה מלוא־הגויים" ³ אם לא על הבריטים השולטים על עמים מרובים ושונים? ומי נתברך בברכה המרובה: "גוי וקהל־גוים יהיה ממך" ⁴ אם לא העם הבריטי, שממנו יצא גם העם האמריקני? — הרי העם הבריטי הוא אפרים והעם האמריקני הוא מנשה. וזרעו של מי "ירש את שער־אויביו" ⁵ או את "שער־שונאיו" ⁶ אם לא זרע־בריטאניה, שבידיה השערים לכל מיני ימים וארצות: גיברלטר, מאלטה, הֶלְגוֹלַאנְד, עֶדֶן וְסִינַי גַּא פּוֹר?

(1) תהלים, ע"ב, ח'. (2) ישעיה כ"ד, ט"ו. (3) בראשית, מ"ח, י"ט;
(4) שם, ל"ה, י"א; (5) שם, כ"ב, י"ז; (6) שם, כ"ד, ס';

והרי אין כבריטים שומרים את השבת (אמנם, ביום הראשון), מעריצים את התנ"ך, נקראים בשמות עבריים. על־כרחך אתה אומר, שהם צאצאיהם של עשרת השבטים האבודים.

אבל כיצד באו עשרת השבטים לאנגליה?

באותה שנה, שבה גלו עשרת השבטים מארצם (721), באו הסקוטים לארץ־ישראל, ובתוכם שבט־הסאקסים, אבותיהם של הסאקסונים. ושבט־דן חדר לדאנמארק, שנקראת על שמו „נפה (מארק) של דן“; ומדאנמארק חדר שבט זה לאנגליה, ואחר־כך גם לאירלנד. שהרי יש מסורת אירית, שבתו של צדקיהו מלך־יהודה טְפַי ברחו לאירלנד, וממנה מתחלת השושלת של מלכי אירלנד, שמוצאם, איפוא, מבית־דוד (צאצאיהם של צדקיהו, המלך האחרון של יהודה מבית־דוד). והרי אחד ממלכי־אירלנד הוא אחד מאבותיה תקדומים של המלכה וויקטוריה. וכך נתקיימה הנבואה, שלא יסור שבט מיהודה“⁷ וה' אלהי־ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם, לו ולבניו“⁸ ו„אמר לתת לו (לדוד) ניר ולבניו כל הימים“⁹. ובני־דן הביאו לאירלנד את האבן, ששם יעקב מראשותיו¹⁰; ואבן זו נעשתה אבן־ההכתרה של מלכי סקוטלנד ואנגליה ונשתמרה במנזר של ווסטמינסטר. וכל ההשערות המשוונות הללו, שמובעות על־ידי ה„אנגלו־ישראלים“ כעובדות וודאיות, מתבססות על פסוקים תנ"כיים, שמתפרשים פעמים על דרך־הפשט ופעמים על דרך־הדרש, וביחוד נתבססו על השערות „פילולוגיות“ מופלאות מעין זו: British היא מלה עברית „ברית־איש“, וכיוצא בזה. ועל יסוד השערות ודרשות כאלו חושבים ה„אנגלו־ישראלים“, שארץ־ישראל צריכה היתה להיכבש בידי הבריטים, שהם „ישראל האמיתי“, ושהיהודים יישבו את הארץ וימשלו בה ביחד עם הבריטים רק לאחר ש„ישפוך [אלהים] על בית־דוד ויושב־ירושלים רוח חן ותחנונים, והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור“¹¹, כלומר, שיתחרטו על שדחו את ישו ויראו בו את ה„יחיד“ ואת ה„בכור“. — גם „גוג“, שהוא רוסייה, שהרי הוא „נשיא ראש“¹², ירצה לכבוש את ארץ־ישראל, ותתלקח מלחמה בינו ובין אנגליה — וגוג (רוסיה) יפול“ על הרי ישראל“, כנבואתו של יחזקאל¹³, ואז „תכון לעולם מלכות בית־דוד“, שהיא מלכות אנגלו־ישראל. וגם ליהודים (שיקבלו את ישו) יהא חלק במלכות זו, וכל העולם כולו יתוקן במלכות־שדי, מלכות־שמים היהודית־הנוצרית¹⁴.

(7) שם, מ"ט, י'. (8) דברי־הימים ב', י"ג, ה'; (9) שם, כ"א, ז'.

(10) בראשית, כ"ח, י"א. (11) זכריה, י"ב, י'.

(12) יחזקאל, ל"ח, ב'; ל"ט, א'. (13) שם, ל"ט, ד'.

(14) עיין על כל זה: Hanan Aldersmith, British-Israel Truth, 14th ed., London, 1932; J. L. Thomas, God and my Birthright, 3d ed.,

כמדומה לי, שאין שום צורך להוכיח, שלפנינו הזיות דתיות-מדיניות, שהיה יכול לרקום רק עם מיוחד במינו כעם האנגלים, שהם דתיים ומדיניים כאחד, חולמי חלומות דתיים-מוסריים נשגבים ומדינאים ריאליים ואנשי-מעשה בעת ובעונה אחת.

ואולם בהזיות הללו, שהן מחוסרות כל יסוד מדעי, יש עניין אחד חשוב, שהוא פותר חידה היסטורית אחת גדולה, שיש לה חשיבות מדעית מרובה מכמה בחינות.

ב.

אנו מכירים כיום את המצב של פיניקיה ושל הכנענים כולם בימי תל-אל-עמרנה, כלומר, בימי אמֶן־חֶוֹתֶּה שֶׁלִישִׁי וְהֶרְבִּיעִי (1411—1358). הארץ הקטנה, שבסך-הכל היא תופסת שטח של 200 — 230 קילומטרים באורך, וברוחב היא מגעת לכל היותר עד 20 קילומטר (שהרי יש בה מקומות, שבהם מגיע הרוחב שלה רק עד 4 קילומטרים) היתה מפוצלת באותה תקופה לערים-מדינות קטנות, שברובן לא היו אלא עיר לא-גדולה אחת וכפרים אחדים סביבותיה. ה"מלכים" הפיניקיים, מעין ל"א המלכים של ספר-הושוע, כותבים אז מכתב-תחנונים אל המלך המצרי, שהם משועבדים לו, ומבקשים ממנו שני דברים: זהב וחיילים. מתוך מכתב-ההתרפסות שלהם נראים ענפים ודלותם במובן הכלכלי והתרבותי וניכר מיעוט-האוכלוסים של "מדינותיהם" ככיכול¹⁵.

והנה עברו פחות ממאתיים שנה — והתחילה פריחה בלתי-מובנת של פיניקיה קטנה ודלה זו. במשך המאות השתים-עשרה, האחת-עשרה והעשירית, ואף במאה התשיעית והשמינית, מרבים הכנענים ליסד מושבות גדולות וקטנות בארבע כנפות-הארץ, בלא שום הפרזה. אין כמעט מקום בדרום-אירופה, בקידמת אסיה ובאפריקה הצפונית והדרומית, שהכנענים לא יסדו שם "אמפוריות" וכל מיני מושבות, באופן שנתפשטו בכל העולם העתיק. ועל-ידי קרת-חדשה שלהם אפילו נעשו סכנה למלכות-בכיפה של רומי הגדולה.

מהיכן נטלה פיניקיה הקטנה מתיישבים כנעניים בשביל כל היישובים המרובים הללו? היכן מצאה ספנים ורבי-חובלים בשביל הספינות המרובות שלה, שהגיעו עד "קצווי-ארץ ואיים רחוקים"? ולסוף, מהיכן נטלה סוחרים ורוכלים בשביל סחר-הים וסחר-היבשה המפותח והמפושט כל-כך? מה מאורע אירע במשך פחות ממאתיים שנה, שהפך מדינות קטנה זו ועם עני

London, 1938; *Idem*, *God's Great Plan*, 3d ed., 1948; W. H. F. A. S. K. E. N., *Israel's Racial Origin*, 1934.

15) עיין בפרטות: נ. סלושץ, עבר וכנען, השלח, כרך ל"ז, עמ' 522—525;

כרך ל"ח, עמ' 132—138. וכרך מ"א, עמ' 238—243.

ודל זה לאחד מן העמים המפורסמים ביותר של הזמן העתיק, לעם של שייטים נועזים, מתווכים כלכליים גדולים וממציאים נפלאים?

בשאלה חמורה זו נתחבטו הרבה מן הפיניקולוגים הגדולים, וכל אחד ביקש להשיב עליה על-פי דרכו.

ווילהלם לאנדאן¹⁶ חושב, על יסוד חקירותיו של הוגו ווינקלר, שבכל המושבות, שהיוונים חשבו אותן לייסודים פיניקיים, כבר מצאו יורדי-הים של צור וצידון, גבל וארוד, הגירה גדולה של בני-שם, שקדמו להם, ורק מפני שהפיניקיים כבשו את המקומות הללו והטביעו את חותמם על התושבים הקדומים, נקראו המושבות הללו על שמם של הכובשים. ואולם אין זו אלא השערה קלושה בלבד.

ק. אוטראן¹⁷ מייחס את כל המושבות ה"פיניקיות" לעם בלתי-שָמני, שהוא קורא לו "העם האיגיאי", שהיה מורכב בעיקר מפריים ולוקיים, ובשם "פיניקיים" נקראו באמת כריים, שעברו לכנען במאה העשרים-והחמש קודם ספה"נ, החיו את כנען כולה ושלטו בה עד המאה השתים-עשרה. ורק כשאיבדו במאה הי"ב או הי"א את שלטונם בכנען על-ידי הריסת-טרויה, מצד אחד, ופלישת-העברים, מצד שני, פסקה פריחתו של פיניקיה ובא קיפאון בחיי-הכנענים. — דבר אחרון זה ודאי אינו נכון: המושבות הפיניקיות החשובות ביותר נוסדו מן המאה הי"ב ואילך.

גיאורג רונן¹⁸ מהפך את השאלה ותופס אותה בקצה השני שלה. הוא שואל: מיליוני-היהודים של התפוצה (כלומר, מחוץ לארץ-ישראל) מהיכן באו? — ותשובתו היא, שלא נתמלאו תפוצות-ישראל אלא מן הכנענים המרובים, שנטמעו בתוך בני-ישראל מפני שהיו הישראלים-היהודים והפיניקיים קרובים זה לזה קירבת-דם, קירבת-דת, קירבת-לשון וקירבת-תרבות. ואולם תפוצות-ישראל הגדולות נתהוו בעיקרן (יסוד להן, ודאי, הונח עוד בימי בית ראשון) בימי בית שני ולאחר חורבנו של זה, כשנתרחקו היהודים מן הכנענים בדת ובתרבות, ואפילו בלשון, תכלית-ריחוק.

ואולם וויקטור בֶּרָאָר בשני ספריו העיקריים¹⁹, שבהם, ודאי, הרחיק לכת בהשערותיו, וביחוד נ. סלושץ במחקריו בעברית²⁰

(16) עיין : W. v. Landau, Die Bedeutung der Phönizier im Völkerleben (Ex Oriente Lux. B. I, Heft 4), Leipzig 1905, SS. 9—43.

(17) עיין : C. Autran, „Phéniciens“, Paris 1920, pp. 52—64.

(18) עיין : Georg Rosen, Juden und Phönizier (bearbeitet von Fr. Rosen und G. Bertram), Tübingen 1929.

(19) עיין : V. Bérard, Les Phéniciens et les poèmes homériques, Paris, 1899; Idem, Les Phéniciens et l'Odyssee, vv. I-II2, Paris, 1927.

(20) נ. סלושץ, עבר וכנען, השלח, כרכים ל"ז—ל"ח וכרך מ"א (עיין למעלה,

ובצרפתית²¹, הצליחו להוכיח בראיות חזקות, שהפיניקיים קשורים קשר אמיץ בשבטי-ישראל. וסלושץ הוכיח, שהפריחה של ארץ-כנען באה רק לאחר שפלושו שבטי-ישראל למקומות-מושבים של הפיניקיים. ואין זה רעיון חדש מעיקרו.

עוד פ. ג. מוֹבֶרֶס בספרו היסודי בשביל זמנו²² העיר על העובדה, ששבטי-הצפון הישראליים יששכר, זבולון, דן, נפתלי ואשר שימשו אצל הפיניקיים אומנים ופועלים, ספנים וחיילים. וריכארד פֵיטֶשֶמַאן בספרו המפורסם²³ אף הוא מעיר, ששבטי-הצפון הישראליים, יששכר, נפתלי וזבולון, עמדו תחת השפעתם הדתית-התרבותית של הפיניקיים ו"כמעט ניתקו מעל לאומיותם". ואין להטיל שום ספק באמיתותה של דעה זו.

מצד אחד, יודעים אנו מתוך כמה כתובים שבתנ"ך, ששבטי-הצפון עסקו בסחר-הים. בברכת-יעקב, שהיא קדומה מאד לפי לשונה ולפי רמזיה ההיסטוריים, אנו קוראים: "זבולון לחוף-ימים ישכון והוא לחוף-אניות, וירכתו על צידון"²⁴. הדבר ברור: זבולון לא רק עוסק בספינות, אלא גם יש לו יחס קרוב לצידון ואניותיה²⁵. ובברכת-משה המאוחרת יותר אנו קוראים: "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך וגו', כי שפע-ימים יינקו"²⁶. ובכן לא רק זבולון אלא גם יששכר "ינק שפע ימים". אבל לא רק הם בלבד. עוד שני שבטים, לכל הפחות, משבטי-הצפון הישראליים עוסקים בסחר-הים. בשירת-דבורה הקדומה שבשירות העברית, שהגיעו לידינו, אנו קוראים: "ודן למה יגור אניות? אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון"²⁷. ארבעת השבטים הצפוניים הללו — יששכר, זבולון, דן ואשר — ישבו, איפוא, "לחוף ימים" ו"לחוף אניות". "שכנו על מפרצים" (מפרציים), "גרו אניות (כלומר, בילו זמנם בספינות) ו"ינקו שפע-ימים".

וכל השבטים הללו נתחברו בפעולתם הימית אל הפיניקיים. על זבולון כבר שמענו, ש"ירכתו על צידון". בנוגע לנפתלי, שבוודאי

(21) E. Slouschz Hebréo-phéniciens et Judéo-berbères : עיין : (Archives Marocaines, v. XIV), Paris, 1908 ; Idem, La civilisation hébraïque et phénicienne à Carthage, Tunis, 1911.

(22) F. C. Movers. Die Phönizier, II, 1, SS. 306-311 ; עיין :

(23) R. Pietschmann. Geschichte der Phönizier, Berlin 1889, : עיין : S. 28.

(24) בראשית, מ"ט, י"ג.

(25) ה"ה, "ירכתיהספינה" (יונה א', ה'). ותירגם אונקלוס : "וירכתו על צידון"

— "ותחומה יהא מטי על צידון".

(26) דברים, ל"ג, י"ט. (27) שופטים, ה', י"ז—י"ח.

לפי מצבו הגיאוגרפי אי־אפשר היה שלא ישתתף אף הוא בספנות, יש לנו ידיעה מפורשת, שִׁמְבָּנִי התחתנו בפיניקיים: „חירם מצור“ („חירם אבי“), שהשתמש בו שלמה המלך לעבודות אמנותיות חשובות, היה „בן אשה אלמנה ממטה־נפת לי ואביו איש צורי חורש־נחושת“²⁸. ואין לתמוה על הקשרים המהודקים שבין חמשת שבטי־ישראל אלה ובין הכנענים. כי רשימות עתיקות ומפורטות מספרות לנו, שהשבטים הצפוניים הללו לא יכלו להתגבר על הכנענים. שבטי־ישראל נלחמו בהם, ומוכרחים היו אלה האחרונים להתפשר עם התושבים הקדומים ולשבת בתוכם: או שהם, שבטי־ישראל, ישבו בקרב הכנענים — ואלה היו הרוב, או שהכנענים ישבו בתוך שבטי־ישראל — והללו היו הרוב. שהרי כך אנו קוראים: „זבולון לא הוריש את יושבי־קטרון ואת יושבי־נהלל, וישב הכנעני בקרבו ויהיו למס. אשר לא הוריש את יושבי־עכו ואת יושבי־צידון ואת אחלב ואת אכזיב ואת חִלְבָּה ואת אפיק ואת רחוב. וישב האשרי בקרב הכנעני יושב־הארץ, כי לא הורישו. נפת לי לא הוריש את יושבי־בית־שמש ואת יושבי בית־ענת, וישב בקרב הכנעני יושב־הארץ ויושבי בית־שמש ובית־ענת היו להם למס. וילחצו האמורי את בני־דן ההרה, כי לא נתנו לרדת לעמק“²⁹. על־פי רוב היו, איפוא, הכנענים „למס“, אבל שבטי־ישראל הצפוניים לא נתיישבו בערי הכנענים ולא גרשו את יושביהן; ופעמים, כמו במקרה של שִׁבְט־אֶשֶׁר, שלא יכול „להוריש“ את תושביהן של ערים גדולות כעכו, צידון, אחלב ואכזיב, „ישב האשרי בקרב הכנעני“³⁰. על כל פנים, אם ישב שבט צפוני מישראל בקרב הכנעני או הכנעני „היה למס“ וישב בקרב שבט צפוני מישראל, אי־אפשר היה בלא שותפות־פעולה בין אלה והללו. ואם שבטי־הצפון הישראליים עסקו בסחר־הים הרי עשו כך ביחד עם בני־צידון ושאר בני הערים הכנעניות. ואם הכנענים יסדו אִמְפּוֹרִיָּה וְעַרְי־מוֹשָׁב חדשות, יסדו אותן ביחד עמהם גם שבטי־ישראל הצפוניים.

ורמז לכך יש בציור ימי נפלא, שאמנם מאוחר הוא בזמן, אבל בלא שום ספק בא ללמד גם על זמן יותר קדום: „יורדי־הים באניות, עושי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי־ה' ונפלאותיו במצולה. ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו. יעלו שמים, ירדו תהומות, נפשם ברעה תתמוגג. יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע. ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם

(28) מלכים א', ז', י"ג—י"ד; דברי־הימים ב', ב', י"ג (בדברי־הימים הוא נקרא „חורם אבי“, והוא „בן־אשה מן בנות־דן ואביו איש צורי“).

(29) שופטים, א', ל'—ל"ד.

(30) עיין על כך גם־כן: נ. סלושץ, עבר וכנען, השלח, כרך מ"א, עמ' 446—

יוציאם. יקם סערה לדממה ויחשו גליהם. וישמחו, כי ישתוקו, וינחם אל מחוץ-הפצם. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני-אדם וגו'. ישם מדבר לאגם-מים וארץ ציה — למוצאי-מים. ויושב שם רעבים ויכוננו עיר-מושב. ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי-תבואה"³¹.

"יורדי-הים באניות, עושי מלאכה במים רבים" מישראל הם, איפוא, לא ספנים בלבד: כמו הפיניקיים ממש, הם גם "מכוננים עיר-מושב, זורעים שדות ונוטעים כרמים ועושים פרי-תבואה". ודאי, אפשר ששבטי-ישראל הצפוניים לבדם "כוננו עיר-מושב"; אבל קרוב יותר לשער, ששבטים אלה השתתפו ביסודן של עיר-מושב כאלו ביחד עם הפיניקיים. שהרי הרבה שמענו על-ייסוד-ערים על-ידי יורדי-ים פיניקיים ולא שמענו על ייסודים ממין זה, שיהיו נקראים על שמם של בני-ישראל בלבד.

ריכארד פיטשמן, כשבא לציין את התכונות המיוחדות של הפיניקיים, הילל ושיבח ופיאר את כשרונם להסתגל לכל מיני ארצות ומקומות חדשים בלא שיאבדו את סגולותיהם הלאומיות המיוחדות ואת כשרונם לקלוט את תרבויותיהם של כל אותם העמים, שהפיניקיים באו עמיהם במגע: פיטשמן שיבח את כוחם שלא להיבטל בפני התרבויות הזרות, אבל גם שלא לדחות מעליהם, לעכל אותן ולמסור אותן מעם לעם³². בכל דברי-השבח הללו אפשר למחוק מלת "פיניקיים" ולכתוב במקומה מלת "יהודים" ולא רק הדברים לא יאבדו כלום מאמיתותם, אלא יהיו נכונים יותר ויותר. ועל הקירבה הלשונית והדתית של הכנענים ושבטי-ישראל הצפוניים ביחוד (להבדיל מן השבטים הדרומיים: יהודה ובנימין) אין מן הצורך להרבות דברים: הלשון הכנענית קרובה לעברית לא פחות מן ההולאנדית לגרמנית או מן האוקראינית לרוסית; ובנוגע להדת, הרי בתקופה שאנו עומדים בה, כלומר, מימי השופטים עד חורבן-מלכות-שומרון, אפשר להמליץ עליה את המאמר של המדרש: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". תהא האמונה ביהוה בתור אלהי-ישראל תופעה חד-פעמית, מקורית בהחלט ומתגלית פתאום בקרב ישראל, או תהא תוצאה של התפתחות הנותיאיסטית ממושכת ומלווה השפעות זרות בקרב עמנו, — על כל פנים אין ספק בדבר, שבימי השופטים ובימי אחאב היתה עבודת-הבעל רווחת בישראל, אפשר, לא הרבה פחות משהיתה רווחת בקרב הצידונים והצורים; אלא שלא-לה האחרונים לא קמו אליהו ואלישע והושע, שנלחמו בעבודת-הבעל מלחמה עזה וקנאית. ואם נקח את שלשת הגורמים הגדולים הללו: שיתוף-המקום (בני-ישראל ישבו בקרב הכנענים או סמוך להם) שיתוף-

(31) תהילים, ק"ו, כ"ג—ל"ו. ועיין על זה: יוסף קלוזנר, הימאות העברית הקדומה והחדשה, תל-אביב תש"ו, עמ' 6 (הירחון "ים", חוברת ה', אוקטובר 1945, עמ' 6).
(32) עיין: R. Pietschmann, Geschichte der Phönizier, SS. 11—13.

הלשון (הכנענית היא דיאלקט עברי) ושיתוף־הדת (עבודת־הבעל). ואם נזכור מה שהתנ"ך אומר על הימאות של שבטי־הצפון, הרי ברור יהא ללא שום פיקפוק, שהיה שיתוף־פעולה קרוב ומהודק בין הפיניקיים ובני־ישראל הצפוניים, באופן שבכמה מקומות שבאו לשם הפיניקיים ויסדו שם בתי־מרכולת ומושבות, יסדו בני־ישראל את כל אלה אף עמהם. הכנענים ובני־ישראל מעשרת השבטים (דוקה — ולא בני מלכות־יהודה) «כוננו ערי־מושב» ביחד. ומפני שלא היה מתחילה הבדל ניכר בלשון, בדת ובמקום־המושב בין אלה ובין הללו לא הבדילו ההיסטוריונים הנכריים העתיקים בין אלה לבין הללו ויחסו את הכל לפיניקיים, שהיו ידועים להם יותר בתור יורדי־ים ומייסדי־מושבות.

ואמנם כן: כתבי־הקודש העבריים מספרים כמה פעמים, שהצורים והציידונים ובני־ישראל השתתפו בסחר־הים: עבדי־חירם ועבדי־שלמה הלכו ביחד לאופיר ולתרשיש «באניות» אחת לשלש שנים והביאו «זהב וכסף, שנהבים וקופים ותוכיים» ו«עצי־אלמוגים הרבה מאד ואבן יקרה»³³. הגויים לא הבדילו בימי־קדם בין כנענים ובני־ישראל: אלה והללו פיניקיים (או סורים מפלשת) היו בעיניהם, כאמור. אבל התנ"ך העברי מבדיל ומבדיל — ומטעים את שיתוף־הפעולה שבין שני העמים הקרובים זה לזה במקום ובלשון ובין שני מלכיהם המפוארים, שלמה וחירם. וכך נפתרת החידה, שחדה לנו ההיסטוריה של פיניקיה: כיצד אירע הדבר, שהערים־המדינות של פיניקיה הקטנה והדלה בימי תל־אל־עמרנה מתחילות, ביחוד מן המאה הי"ב קודם ספה"ג ואילך³⁴, לייסד שווקים מסחריים ומושבות בכל קצו־תבל. הדבר פשוט: בין המאה הי"ד (תקופת תל־אל־עמרנה) ובין המאה הי"ב (תחילת הייסוד של המושבות הפיניקיות) אירע מאורע חשוב: שבטי־ישראל כבשו את צפון־ארץ־ישראל, שיעבדו את הפיניקיים במדיניות ונשתעבדו על־ידיהם בכלכלה ובדת־תרבות, נבלעו בתוכם והטמיעו אותם בתוך ישראל. — והדם החדש והרענן, שנורק לתוך עורקיהם של הפיניקיים, הגביר את כוחו של העם הקטן, העשיר אותו בכוחות חדשים ומעולים. וכך הביא דם חדש זה את ארצם של הפיניקיים לידי פריחה ואת עמם — לידי אפשרות לפזר את הכוחות המשותפים כמעט בכל קצות העולם הידוע באותם הימים. בקיצור: כל מה שנעשה בייסודן של המושבות הפיניקיות משנות המאה הי"ב עד שנות המאה החמישית קודם ספה"ג (לערך 500—1200) נעשה לא על־ידי הפיניקיים בלבד אלא על־ידי הפיניקיים

(33) מלכים א', ט', כ"ו—כ"ח; שם, י', י"א וכ"ב; דברי־הימים ב', ח', י"ז—י"ח;

שם, ט', י'.

(34) עיין על זה בפרטות: W. F. Albright, *Archaeology and the Religion of Israel*, Baltimore, 1946, pp. 69, 131—135.

בשיתוף-פעולה עם חלק מעשרת השבטים: עם שבטי יששכר, זבולון, דן ואשר, ואפשר — גם עם שבט נפתלי.

ג.

ואם הדבר כך, הרי אין האגדה בדבר מוצאם של האנגלוסאקסים מעשרת השבטים מחוסרת יסוד היסטורי כלשהו.

ודאי, כל סיפורי-המעשיות, שנטפלו על אגדה משונה זו, וכל "החקירות הפילולוגיות" כביכול של ה"אנגלו-ישראלים" הם רחוקים מביסוס מדעי. אבל גרעין קטן של אמת היסטורית יכול להימצא אפילו באגדה — אף אם האגדה לא נתכונה לגרעין היסטורי זה דוקה.

הירודוטוס מזכיר ראשון את "אי-הקאסיטרידים" שמהם בא אלינו ה"בדיל" — אותו בדיל ש"בכל אופן בא אלינו מקצה-העולם"³⁵. פליניוס כבר מדבר על ה"קאסיטרידים", ש"הבדיל מוצא מהם", כעל מציאות וודאית וידועה³⁶. רופוס פסטוס אווינוס (המחצה השניה של המאה הרביעית לספה"נ) מביא קטעים ממסעו של חם-אל-קרת (Himilco) הפוני, כנראה, אחיו של חנון בעל ה"פריפלוס", בדבר מסעו אל אי-הבדיל (הקאסיטרידים), — והתאור מתאים להאקלים ולאיים של בריטניה שבחצי-האי קורנוואל שלה היו מכרות של בדיל, שהכנענים היו מקבלים אותו משם דרך תרשיש (טארטוס) שבספרד³⁷. דיאודור מסיקליה (חי בימי יוליוס קיסר ואבגוסטוס) מזכיר את ארץ דיסטרומונידס, שמשם מגיעים לאחר יומיים של שיוט בים ל"אי הקדוש" היארני, שלפי כל הסימנים אינו אלא אירלאנד³⁸. בכל הידיעות הללו נאמר בפירוש או ברמז, שהפיניקיים הגיעו אל אי-הבדיל, אף אם אפשר, שקיבלו את הבדיל גם באמצעותם של שווקי-תרשיש.

היכן הם ה"קאסיטרידים" או "אי-הבדיל" הללו? רוב החוקרים של המאה הקודמת, ואף כמה חוקרים מן החדשים, חושבים, שזהו האי קורנוואל בבריטניה, וביתר דיוק איי-סילי (Scilly), שהצרפתים קוראים להם איי-הסורלינגים, בקצה הדרומי-מערבי של קורנוואל³⁹.

(35) עיין: Herodotus, Hist., III, 115.

(36) עיין: Plinius, Hist. nat. VII, 197.

(37) עיין: Rufus Festus Avienus, Ora Maritima, 113-129, 380-389, 406-413; Cf. Richard Henning, Terrae incognitae, Leiden 1936, SS. 79-81.

(38) עיין: Diodorus, V, 38, 4 (ed. Vogel, 1890, II, pp. 55-55) אבל עיין על כך גם-כן: Henning, o. c., SS. 63-69 (אווינוס על מסעו של אבתומנס-Euthymenes). ועיין שם גם-כן, עמ' 42-45, 122-120, 127-124, 231-229.

(39) עיין, למשל: Pietschmann, o. c., S. 291; G. Rawlinson.

וידעתי גם ידעתי, שיש היסטוריונים אנגליים חדשים, שמכחישים את כל הידיעה העתיקה, שהכנענים הגיעו עד לבריטאניה הגדולה; ובאיי-סילי לא נמצאו כיום שום סימנים של בדיל. אבל עד כמה שקראתי בכתבי-המכחישים, לא מצאתי בהם ראייה ניצחת נגד הדעה שנתקבלה על דעתם של רוב החוקרים.

ואם הדבר כך, הרי הפיניקיים, שבאו לקורנוואל או למקום אחר באייה של בריטאניה הגדולה, לא היו פיניקיים טהורים: היתה בהם תערובת גדולה או קטנה של בני עשרת השבטים — של שבטי-הצפון הישראליים זבולון, דן ואשר, ואפשר גם של שבט-נפת לי. ואם נתערב קורט של דם כנעני בדם הבריטי בזמנים קדומים, הרי היה בקורט של דם זה גם חלק ידוע מדם-ישראל, מדמיהם של עשרת השבטים.

וכך יש ב"אמת הבריטית-הישראלית", ביחד עם הזיות ודברים בטלים הרבה, גם גרעין קטן של אמת היסטורית-מדעית.

ומעניין הדבר: למעלה הבאתי את דבריו של החוקר המקורי ריכארד פייטשמאן על התכונות הפיניקיות המיוחדות, תכונות, שהן דומות כשתי טיפות-מים לתכונות הישראליות⁴⁰. ואחד מגדולי-החוקרים של עמי-שם כדור הקודם, ג'ורג' ראולינסון, מדבר אף הוא על התכונות המוסריות של בני-שם: גמישות מקושרת בתקיפות בכל הנוגע לתכלית העיקרית, עמקנות ומריצות, נטיה להזיה וכשרון לעשות כל עבודה קשה, אהבה לרעיון מופשט ודתיות מעשית ביחד עם השגה רוחנית מן האלהות. את כל התכונות המיוחדות הללו מוצא ראולינסון בפיניקים, בערביים וביהודים. כך הוא כותב בגוף-הספר⁴¹. ואולם ב"מפתח" שבסוף-הספר⁴² הוא מוסיף על כך: "הרבה מן הקאריירה שלהם (של הפיניקיים, הערביים והיהודים) משותפת היא עם זו של האנגלים".

ודאי, אין זו ראייה ניצחת, שבעורקיהם של האנגלים נוזל דם של בני-עשרת-השבטים — ויהא אפילו דם מועט מאד. אבל כלום אין הדברים הללו של חוקר כפיטשמאן, מצד אחד, ושל חוקר כראולינסון, מצד שני, דברים, שנכתבו שלא בכוונה תחילה כדי להוכיח, שהיה שיתוף-פעולה ושיתוף-חיים במידה ידועה בין כנענים ובני-ישראל, מצד אחד, ובין כנענים, בני-ישראל ואנגלים, מצד שני, — כלום אין דברים מעניינים אלה של חוקרים מסיחים לפי תומם מעוררים את המחשבה, שאין כל זה מקרה בלבד? ירושלים-תלפיות, ערב ר"ח אלול, תש"ה.

Phénicia, 3d ed., London, s. a., pp. 69-70; Henning, o. c. S. 231; Bérard, o. c., II, 382, 385, 391-393; G. Contenu, La Civilisation Phénicienne, Paris, 1926, pp. 91-92, 297.

(40) עיין למעלה, סעיף ב'.

(41) עיין: G. Rawlinson, o. c., p. 25.

(42) שם, עמ' 354, ערך Phoenicians.